

Πασχάλης Βαλσαμίδης

(Επίκουρος Καθηγητής. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης)

ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ ΑΜΑΣΕΙΑΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΚΑΡΑΒΑΓΓΕΛΗ ΚΑΙ ΔΕΡΚΩΝ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΦΩΤΙΑΔΗ (1909-1912)***UNPUBLISHED MAIL BETWEEN THE BISHOPS OF AMASYA GERMANOS KARAVAGGELIS AND OF DERKES KALLINIKOS FOTIADIS (1909-1912)****Abstract**

In the article at hand we study the mail between the Metropolitan bishops of Amasya Germanos Karavaggelis and of Derkes Kallinikos Fotiadis (1909-1912), which was discovered in the records of the Diocese of Derkes. It refers to four pastoral epistles, written by Metropolitan Bishop of Amasya Germanos and the three pastoral epistles of the Metropolitan bishop of Derkes Kallinikos.

The first epistle was sent by Kallinikos to the Bishop of Amasya Germanos in December 29th 1909 and it includes blessings on the occasion of the New Year, the discontent of the primates of Amasya and a mention of a loan, which were owed by Germanos. Kallinikos received an epistle from Germanos, which was sent from Amasya in March 16 1910, where it is written that he sent 20 Turkish pounds, in order to settle a part of his debt. He also refers to a doctor, who had asked him to dismiss the secretary of the metropolis of Amasya, but when Germanos did not satisfy his request, the doctor was discontented and turned against him. However, Kallinikos did not manage to receive the epistle of March 16 1910 on time, so he sent a new epistle from Machrochori in March 17 1910 in which, among others, refers to the loan Germanos owed to him.

The Metropolitan bishop of Derkes received the epistle of Germanos in March 31 1910 and he responded that he had indeed received the 20 Turkish pounds. The next epistle was mailed by Germanos from Amasya on April 10, 1910. The purpose of his epistle was to inform the Metropolitan bishop of Derkes Kallinikos, just before the convocation of the Holy and Sacred Synode of the Ecumenical Patriarchate, for the effort of the Ecumenical Patriarch Joachim the third to transfer him to another metropolis, which was against his will, asking for the support of Kallinikos in this respect. The fourth epistle of Germanos was written in Paphras and on May 17, 1910. He expresses his gratitude towards the Metropolitan bishop of Derkes Kallinikos for his blessings on his name day and he sends his blessings too. He also expressed his satisfaction for the election of the Metropolitan bishop of Koritsa Germanos. The last epistle of Germanos to Kallinikos was sent from Fener on May 16, 1912 and it refers to the blessings Kallinikos has sent him for his name day.

* Ανακοινώθηκε στην επιστημονική ημερίδα που διοργάνωσε ο Σύλλογος Ποντίων Φοιτητών Κομοτηνής σε συνεργασία με το Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με θέμα: «Όψεις της ιστορίας και της λαογραφίας του Ποντιακού Ελληνισμού: Διαχρονική θεώρηση» που πραγματοποιήθηκε στο Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών στις 29 Μαΐου 2014.

Key Words: unpublished mail, Metropolitan bishops, Germanos Karavaggelis, Kallinikos Fotiadis

Πριν αναφερθούμε στην αλληλογραφία των μητροπολιτών οφείλουμε να πούμε δύο λόγια για τους μητροπολίτες. Ο Καλλίνικος Φωτιάδης γεννήθηκε στα Δαρδανέλια στις 21 Μαΐου 1841¹, ενώ ο Γερμανός Καραβαγγέλης κατά κόσμο Στυλιανός γεννήθηκε στη Στύψη της Λέσβου μετά από είκοσι δύο χρόνια, το 1866². Και οι δύο σπούδασαν στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Ο μεν πρώτος αποφοίτησε το 1863³, χειροτονήθηκε διάκονος και στη συνέχεια διορίστηκε αρχιδιάκονος και πρωτοσύγκελος του επισκόπου Νύσσης Καλλίνικου Θωμάδη (1859-1872) μετέπειτα μητροπολίτη Ξάνθης (1872-1875) και Χαλκηδόνος (1875-1889)⁴ κατά τα έτη 1863-1870. Ακολούθως, το 1870 διορίστηκε από τον Πατριάρχη Αλεξανδρείας Σωφρόνιο Δ' (1870-1899) πρωτοσύγκελος και ιεροκήρυκας του Αλεξανδρινού Θρόνου. Το 1873 επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη και διορίστηκε γραμματέας του Οικουμενικού Πατριάρχου Ιωακείμ Β' (1860-1863, 1873-1878) και από τον Απρίλιο 1874 έως 6 Νοεμβρίου 1878⁵ ανέλαβε καθήκοντα στη Μεγάλη Πρωτοσυγκελλία⁶, οπότε εξελέγη μητροπολίτης Θεσσαλονίκης⁷. Στη συνέχεια στις 20 Δεκεμβρίου 1884 έγινε μητροπολίτης Δέρκων⁸ και στις 8 Μαΐου 1924 μητροπολίτης Εφέσου⁹. Ο δεύτερος αποφοίτησε το 1887¹⁰ και χειροτονήθηκε διάκονος στη μονή της αγίας Τριάδας Χάλκης στις 3 Ιουλίου 1888 και μετονομάστηκε Γερμανός προς τιμή του Οικουμενικού Πατριάρχου Γερμανού Δ' (1842-1845, 1852-1853). Στη συνέχεια εστάλη ως υπότροφος του ευεργέτη Παύλου Στεφάνοβικ Σκυλίτση (1835-1901) για να σπουδάσει στα πανεπιστήμια της Βόννης και της Λειψίας. Επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη και αμέσως τον Σεπτέμβριο του 1891 διορίστηκε καθηγητής στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Το 1894 χειροτονήθηκε πρεσβύτερος¹¹ και στις 20

¹ Βασίλειος Σταυρίδης, *Η Ιερά Μητρόπολις Δέρκων, Οικουμενικόν Πατριαρχείον*, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 88.

² Μιχαήλ Σταΐκος, μητροπολίτης Αυστρίας, *Γερμανός Καραβαγγέλης μητροπολίτης Αμασειάς και έξαρχος Κεντρίας Ευρώπης (1924-1935)*, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 59.

³ Απόστολος Μέξης, *Η εν Χάλκη Ιερά Θεολογική Σχολή. Ιστορικά σημειώματα (1844-1935)*, εν Κωνσταντινουπόλει 1935, σ. 204. Βασίλειος Σταυρίδης, *Θεολογική Σχολή της Χάλκης, Η Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης*, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 254.

⁴ Για τον Καλλίνικο βλ. Αναστάσιος Ιορδάνογλου, *Η μητρόπολις Χαλκηδόνος από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα 2000, σ. 112.

⁵ Αιμιλιανός Τσακόπουλος, «Επισκοπικοί κατάλογοι κατά τους κώδικες των υπομνημάτων του Αρχιεπισκοπικού του Οικουμενικού Πατριαρχείου», *Ορθοδοξία* 33 (1958) 153.

⁶ Ι. Σακελλαρίδης, «Οι μητροπολίται του Οικουμενικού Θρόνου», *Ο Φάρος της Ανατολής, Εγκυκλοπαιδικόν Ημερολόγιον του έτους 1902*, εν Κωνσταντινουπόλει 1901, σσ. 96-97.

⁷ Βλ. Ανδρέας Νανάκης (νυν μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάνου), «Νέα ιστορικά στοιχεία για τον Μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικο Φωτιάδη (1841-1926) του από Θεσσαλονίκης», *Επιστημονική Επετηρίδα της Θεολογικής Τμήματος Θεολογίας Νέα σειρά* 1 (1990) 163-192.

⁸ Αιμιλιανός Τσακόπουλος, *ό.π.*, *Ορθοδοξία* 33 (1958) 163. Βλ. Νικόλαος Φορόπουλος, «Καλλίνικος ο Φωτιάδης», *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια*, 7 (1965) 254. Βασίλειος Σταυρίδης, *Η Ιερά Μητρόπολις Δέρκων*, σ. 88. Ξενοφών Σιδερίδης, «Μητροπολίται Δέρκων (783-1925)», *Ορθοδοξία* 8 (1933) 358-359. Σταυράκης Αριστάρχης (Αδαμάντιος Κασαπίδης), «Δέρκοι. Περί της μητροπόλεως Δέρκων και των αυτής μητροπολιτών. Θρόνος Η'», *Ορθοδοξία* 9 (1934) 222.

⁹ Βασίλειος Σταυρίδης, *Η Ιερά Μητρόπολις Δέρκων*, σσ. 64-65.

¹⁰ Απόστολος Μέξης, *ό.π.*, σ. 220. Πρβλ. Βασίλειος Σταυρίδης, *Η Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης*, σ. 266.

¹¹ «Μητροπολίτης Αμασειάς και Κεντρίας Ευρώπης Γερμανός-βιογραφικόν σημείωμα», *Ορθοδοξία* (1935) 107-108. Βασίλειος Σταυρίδης, *Η Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης*, σ. 203.

Φεβρουαρίου 1896 εξελέγη επίσκοπος Χαριουπόλεως¹². Στις 21 Οκτωβρίου 1900 εκλέχτηκε μητροπολίτης Καστορίας¹³, και από τη θέση αυτή, όπως γνωρίζουμε προσέφερε πολλά κατά τον Μακεδονικό Αγώνα. Στις 5 Φεβρουαρίου 1908 εξελέγη μητροπολίτης Αμασειάς¹⁴. Από την Εκκλησιαστική Αλήθεια πληροφορούμαστε ότι αναχώρησε από την Κωνσταντινούπολη στις 22 Μαρτίου 1908 ημέρα Σάββατο με πλοίο και έφθασε στην Αμισό (Σαγούντα) του Πόντου το πρωί στις 25 Μαρτίου, όπου έγινε δεκτός με θερμή υποδοχή από το ποίμνιό του¹⁵. Στη δικαιοδοσία της μητρόπολης Αμασειάς περιλαμβάνονταν οι πόλεις Αμάσεια, Αμισός και Πάφρα, καθώς και από άλλες μικρότερες κοινότητες¹⁶. Ο Γερμανός διοργάνωσε την παιδεία, έκτισε ναούς και σχολεία. Επίσης φρόντισε να αναζωογονηθεί η ελληνική γλώσσα στα τουρκόφωνα χωριά της επαρχίας¹⁷, ενώ ανέπτυξε και άλλες δραστηριότητες.

Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε την αλληλογραφία των μητροπολιτών. Πριν από μερικά χρόνια στο αρχείο της μητροπόλεως Δέρκων εντοπίσαμε τέσσερεις επιστολές του μητροπολίτη Αμασειάς Γερμανού Καραβαγγέλη και τρεις επιστολές του μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικου Φωτιάδη, καταχωρημένες σε κώδικα αλληλογραφίας της μητροπόλεως. Ας σημειωθεί ότι μέρος του αρχείου σώθηκε ως εκ θαύματος από την πυρόληψη του μητροπολιτικού μεγάρου τη νύχτα των γεγονότων της 6^{ης} Σεπτεμβρίου 1955. Οι επιστολές του μητροπολίτη Αμασειάς Γερμανού φέρουν γύρω τους τα σημάδια της πυρκαγιάς, κάποια σημεία των κειμένων έχουν καεί, ενώ οι επιστολές του μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικου είναι ευανάγνωστες και οι συνέπειες της πυρκαγιάς περιορίζονται γύρω από τα φύλα του κώδικα.

Η πρώτη επιστολή του Καλλίνικου φέρει χρονολογία 29 Δεκεμβρίου 1909 και εστάλη από το Μακροχώρι της επαρχίας Δέρκων στο μητροπολίτη Αμασειάς Γερμανό. Ο Καλλίνικος στέλνει τις ευχές του, επί τη ευκαιρία των εορτών και του νέου έτους, και του μεταφέρει τα παράπονα των προκρίτων της Αμισού, οι οποίοι τον συνάντησαν στην Κωνσταντινούπολη, και του τόνισαν ότι ενώ αναγνώριζαν τις ηγετικές ικανότητές και τα προσόντα του μητροπολίτη τους, εξέφρασαν τη λύπη τους γιατί δεν ενδιαφέρθηκε να αναλάβει κάποια πρωτοβουλία, ώστε να υπάρξει κάποια δραστηριότητα στην Αμισό, παρά το γεγονός ότι οι κάτοικοι του δήλωσαν ότι ήταν πρόθυμοι να συνεργαστούν μαζί του. Στη συνέχεια ο Καλλίνικος γράφει: *Βεβαίως εις τα παράπονα ταύτα δεν έλειψα να αντιτάξω την εγνωσμένην δραστηριότητα και την εθνικήν δράσιν της Υμετέρας Σεβασμιότητος εν τη προηγουμένη επαρχία ... δεν θεωρώ άσκοπον να συστήσω αυτή φιλικώς, όπως εξακολουθήση την προτέραν αυτής δράσιν εν τη επαρχία ταύτη, τούτο μεν αποτρέπουσα τους γονείς του αποστέλλειν τα τέκνα εις τας προπαγανδικάς Σχολάς, τούτο δε υπεκκαίουσα και αναζωπυρούσα το όλως υπνώττον εθνικόν των κατοίκων αίσθημα. Τέλος, από την επιστολή πληροφορούμαστε ότι ο Γερμανός είχε λάβει δανεικά χρήματα, πιθανόν για να αντιμετωπίσει τα πρώτα έξοδα*

¹² Αιμιλιανός Τσακόπουλος, *ό.π.*, *Ορθοδοξία* 33 (1958) 296.

¹³ Αιμιλιανός Τσακόπουλος, *ό.π.*, *Ορθοδοξία* 33 (1958) 398.

¹⁴ Αιμιλιανός Τσακόπουλος, *ό.π.*, *Ορθοδοξία* 33 (1958) 413. Για τη δράση του στη μητρόπολη Αμασειάς βλ. Μιχαήλ Στάϊκος, *ό.π.*, σσ. 91-106.

¹⁵ «Εκκλησιαστικά Χρονικά-Μητρόπολις Αμασειάς», *Εκκλησιαστική Αλήθεια* 32 (1908) 172. Αντιγόνη Μπέλλου-Θηρεινιάδη, *Μορφές μακεδονομάχων και τα ποντιακά του Γερμανού Καραβαγγέλη*, Αθήνα 1992, σ. 92.

¹⁶ Βλ. Αριστείας Ιερόθεος Χριστοδουλίδης, Μελέτη και στατιστική της επαρχίας Αμασειάς, Ξενοφάνης 4 (1906) 252-271, 333-334, 545-558. Βασίλειος Σταυρίδης, *Επισκοπική ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου*, Θεσσαλονίκη 1996, σσ. 218-219.

¹⁷ Νικόλαος Κυνηγόπουλος, *Πάφρα του Πόντου. Η χώρα των γενναίων*, Θεσσαλονίκη 1991², σ. 203.

του στη νέα επαρχία του και για το λόγο αυτό ο Καλλίνικος του υπενθυμίζει *όπως ευαρεστηθή να εξοφλήσει το χρέος του προς ανακούφισιν των πολλών αναγκών του*¹⁸.

Στη συνέχεια η πρώτη επιστολή του μητροπολίτη Αμασειάς Γερμανού Καραβαγγέλη, με χρονολογική σειρά, είναι αυτή που στάλθηκε από την Αμισό στις 16 Μαρτίου 1910 και έφτασε στην Κωνσταντινούπολη στις 18 Μαρτίου. Συγκεκριμένα, ο μητροπολίτης σημειώνει ότι έστειλε στον Καλλίνικο 20 λίρες Τουρκίας για να εξοφλήσει μέρος του χρέους του. Στη συνέχεια, τον παρακαλούσε να παρατείνει την προθεσμία εξόφλησης του υπόλοιπου ποσού, ώστε να μπορέσει να το καταβάλει. Κάνει, ακόμη, λόγο για κάποιον ιατρό¹⁹ που καταγόταν από την Πελοπόννησο, ο οποίος του ζήτησε να διώξει των γραμματέα της μητροπόλεως Αμασειάς και όταν ο Γερμανός δεν το έπραξε, ο ιατρός δυσαρεστήθηκε και στράφηκε εναντίον του. Δήλωσε ότι οι κάτοικοι δεν είχαν σχηματίσει καλή γνώμη για τον ιατρό αυτό. Για το λόγο αυτό και τα σωματεία δεν τον εξέλεξαν στα συμβούλιά τους. Τέλος, σε υστερόγραφο γράφει ο ιατρός όπως φαίνεται είχε μετανιώσει για τη συμπεριφορά του²⁰.

Ο Καλλίνικος δεν πρόλαβε να λάβει την υπό ημερομηνία 16 Μαρτίου 1910 επιστολή του Γερμανού και έστειλε νέα επιστολή από το Μακροχώρι με χρονολογία 17 Μαρτίου 1910 στην οποία, μεταξύ άλλων, αναφέρει *εξ' άλλης αφορμής προς υμάς είχομεν υπομνήσει και την προς ημάς μικράν οφειλήν επειδή όμως εις τας υπομνήσεις ημών ουδεμίαν είχομεν σχετικήν απάντησίν Σας υπό εκτάκτων οικονομικών πιεζόμενος αναγκών προαγόμεθα και αύθις να παρακαλέσωμεν υμάς ίνα την προς ημάς ούτος μικράν υποχρέωσιν ευαρεστηθείτε να εξοφλήσετε απαλλάσσοντες ημάς τούτου μεν της δυσχερούς οικονομικής θέσεως εν η διατελούμεν, τούτο δε της ενοχλήσεως ήν παρέχομεν δια την επιστολήν*²¹.

Στο διάστημα αυτό ο μητροπολίτης Δέρκων Καλλίνικος έλαβε την επιστολή του Γερμανού στις 31 Μαρτίου 1910 και απάντησε σημειώνοντας τα παρακάτω: *δηλώ Αυτή ότι ασφαλώς ληφθήσα ή εξ 20 λιρών συναλαγματικήν προς εμέ επιταγή εξαργυρώθη. Δεν αμφιβάλλω όμως εντός ολίγου χρονικού διαστήματος θα φροντίση Αύτη ίνα εξοφλήση και το υποβληθέν ήδη όλως μικρόν χρέος διατρανούσα ούτω την προθυμίαν Αυτής και πάλιν μεθ' ης απέστειλε και τας είκοσι λίρας. Επί τούτοις διατελώ*²².

Η δεύτερη επιστολή του μητροπολίτη Αμασειάς Γερμανού στάλθηκε από την Αμισό στις 21 Απριλίου 1910 και έφθασε στη μητρόπολη Δέρκων στις 25 Απριλίου. Σκοπός της επιστολής του ήταν να ενημερώσει το μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικο²³, λίγο πριν την σύγκληση της Αγίας και Ιεράς Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου, για την προσπάθεια του Οικουμενικού Πατριάρχη Ιωακείμ Γ' (1878-

¹⁸ Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Δέρκων (στο εξής ΑΙΜΔ) Κώδ. 11 (περιέχει την αλληλογραφία της μητροπόλεως Δέρκων των ετών 1909-1910), επιστολή του μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικου προς τον Αμασειάς Γερμανό, Μακροχώρι, 29 Δεκεμβρίου 1909.

¹⁹ Πιθανόν πρόκειται για κάποιο ιατρό στο επώνυμο Μακρή, τον οποίο αναφέρει στην υπ' ημερομηνία 21 Απριλίου 1910 επιστολή του προς τον μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικο.

²⁰ ΑΙΜΔ, επιστολή του μητροπολίτη Αμασειάς Γερμανού προς τον μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικο, Αμισό, 16 Μαρτίου 1910.

²¹ ΑΙΜΔ, Κώδ. 11, επιστολή του μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικου προς τον Αμασειάς Γερμανό, Μακροχώρι, 17 Μαρτίου 1910.

²² ΑΙΜΔ, Κώδ. 11, επιστολή του μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικου προς τον Αμασειάς Γερμανό, Μακροχώρι, 31 Μαρτίου 1910.

²³ Ο μητροπολίτης Δέρκων Καλλίνικος στις 1 Απριλίου 1910 διορίστηκε μέλος της Αγίας και Ιεράς του Οικουμενικού Πατριαρχείου στη θέση του αποθανόντος μητροπολίτη Νικαίας Ιερώνυμου. «Εκκλησιαστικά χρονικά-Ιερά Σύνοδος», *Εκκλησιαστική Αλήθεια* 34 (1910) 98.

1884, 1901-1912) να τον μεταθέσει σε άλλη μητρόπολη, κάτι που ο ίδιος δεν επιθυμούσε. Για το λόγο αυτό ζήτησε τη στήριξή του.

Πράγματι ο Ιωακείμ Γ' προσπάθησε να τον μεταθέσει σε άλλη μητρόπολη διότι δεχόταν πιέσεις από τους Νεότουρκους. Μάλιστα, έκανε πολλές προσπάθειες, χωρίς να το κατορθώσει. Αρχικά, θεώρησε σκόπιμο να τον μεταθέσει στη μητρόπολη Μυτιλήνης και στη θέση του να στείλει τον μητροπολίτη Μυτιλήνης Κύριλλο (1897-1925)²⁴. Στη συνέχεια μετά το θάνατο του μητροπολίτη Σμύρνης Βασιλείου (1884-1910)²⁵, εν αγνοία του, πρότεινε στην Αγία και Ιερά Σύνοδο την υποψηφιότητά του²⁶. Κατά τη μετάθεση του μητροπολίτη Καισαρείας Γερβάσιου (1902-1910) στη μητρόπολη Ιωαννίνων στις 27 Μαρτίου 1910²⁷ έκανε λόγο για τη μετάθεσή του Γερμανού. Στη συνέχεια, μετά το θάνατο του μητροπολίτη Νικαίας Ιερώνυμου (1890-1897, 1902-1910)²⁸, και πάλι έθεσε το θέμα της μετάθεσής του, αυτή τη φορά στη μητρόπολη Θεσσαλονίκης. Ο Γερμανός στην επιστολή του εξέφραζε την επιθυμία να παραμείνει στη νέα μητρόπολή του για να εξοφλήσει τα χρέη του και να συνεχίσει το ποιμαντικό έργο του. Συγκεκριμένα γράφει *εν πρώτοις αι ρηθείσαι Επαρχίαι οφείλω να το ομολογήσω ... αν δεν επιεζόμεν από τα βάρη των χρεών, προερχομένων από παλαιάς αμαρτίας ... ας γίνετο ότι ήθελεν ο Θεός*. Επεσήμανε ακόμη στον Καλλίνικο ότι τα δύο χρόνια που βρισκόταν στη Αμισό κατάφερε να καλύψει τα έξοδα εγκατάστασής του, να αγοράσει έπιπλα, ενώ πίστευε ότι θα εξοφλήσει τα χρέη του σε δύο ή τρία χρόνια. Σε περίπτωση νέας μετάθεσης θα αντιμετώπιζε όπως ισχυρίζεται πάλι οικονομικά προβλήματα. Κάνει λόγο για τη Θεσσαλονίκη την οποία αγαπούσε ως πόλη. Ομολογεί ότι ουδέποτε φαντάστηκε να λάβει τον τίτλο του *Παναγιότατου* και ουδέποτε θα ζητούσε να γράψουν στον επιτύμβιό του *ένθα κείται ο Πανάγιος Γερμανός*. Επίσης λέει ότι ουδέποτε σφετερίστηκε τον τίτλο του εθνομάρτυρα, αλλά τόνιζε ότι *υπήρξα ποτέ ως των μικρών εθνομαρτυρίσεων*. Στη συνέχεια γράφει ότι εφόσον υπάρχουν ορισμένοι αρχιερείς στην Αγία και Ιερά Σύνοδο, οι οποίοι επιμένουν στη μετάθεσή του *τότε πλέον δεν απομένει άλλο τι να αποβώ μέγας εθνομάρτυρας, δηλ. να παραστήσω τους ιδιωτικούς κώδικας και την αλληλογραφία μου εις την κυβέρνηση να φέρω άνω κάτω την Εκκλησία, να περικυκλωθώ η Μητρόπολή μου από στρατό και αφού με μεταφέρουν στην Τρίγλια να βαπτισθώ από Παναγιώτατος εις αετόν της Θεσσαλονίκης, αλλά ούτε εγώ είμαι ικανός να ανέλθω εις αυτά τα ύψη, ούτε η Ιερά Σύνοδος πιστεύω, Δέρκων υπάρχοντος, να προβή περαιτέρω*. Ακολουθώς γράφει θα ήταν άδικο να κρίνεται, χωρίς να υπάρχει ιδιαίτερος λόγος, η τύχη του με τη μετάθεσή του, χωρίς να ενδιαφέρεται κανείς αν θα προκληθεί η πανωλεθρία και η καταστροφή του. Εάν επικρατήσει η αρχή αυτή, ανοίγεται μία καταστρεπτική οδός για την ιεραρχία και θα δοθεί η ευκαιρία στους κομματάρχες των επαρχιών να ζητούν μεταθέσεις αρχιερέων. Στη συνέχεια αναφέρει ότι μόλις πριν δύο χρόνια που ήλθε στη νέα επαρχία του άρχισε αθόρυβα μερικά έργα, τα οποία σε περίπτωση μεταθέσεώς του θα έμεναν ημιτελή. Συγκεκριμένα κτιζόνταν η εκκλησία και το νεκροταφείο που θα κόστιζαν

²⁴ Θεόκλητος Φιλιππαιός, «Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως επισκοπαί και επίσκοποι (1833-1960)», *Θεολογία* 31 (1960) 541.

²⁵ Πέθανε στις 22 Ιανουαρίου 1910. «Βασιλείος Μητροπολίτης Σμύρνης», *Εκκλησιαστική Αλήθεια* 34 (1910) 27.

²⁶ Στις 11 Μαρτίου 1910 εξελέγη μητροπολίτης Σμύρνης ο τέως Δράμας Χρυσόστομος Καλαφάτης. «Εκκλησιαστικά χρονικά-κανονικοί ψήφου», *Εκκλησιαστική Αλήθεια* 34 (1910) 76.

²⁷ Στη θέση του Καισαρείας μετατέθηκε ο μητροπολίτης Αγκύρας και Κοτυαείου Σωφρόνιος. «Εκκλησιαστικά χρονικά-κανονικοί ψήφου», *Εκκλησιαστική Αλήθεια* 34 (1910) 98.

²⁸ Απεβίωσε στις 30 Μαρτίου 1910. «Νικαίας Ιερώνυμος», *Εκκλησιαστική Αλήθεια* 34 (1910) 100.

200 λίρες Τουρκίας, είχαν τεθεί τα θεμέλια του γυμνασίου και εντός ολίγων ημερών θα αγοράζονταν μητροπολιτικό οίκημα, για το οποίο θα έπρεπε να καταβληθεί ποσό που ανερχόταν στις 300 λίρες Τουρκίας. Ακόμα αποφασίστηκε να προσληφθεί γυμνασιάρχης για τα σχολεία και το ημιγυμνάσιο, να γίνει γυμνάσιο και να ιδρυθεί τριτάξιο εμπορικό τμήμα, εργαζομένων, παράλληλα προς το γυμνάσιο. Ο Γερμανός ακολούθως επισημαίνει ότι τα έργα αυτά είναι απαραίτητα για την επαρχία του και θεωρεί ότι θα ήταν άδικο να μείνουν ημιτελή και αφού μετά από μία πενταετία ολοκληρωθούν και απαλλαγθεί από τις υποχρεώσεις θα ήταν διατεθειμένος να αποδεχθεί οποιαδήποτε μετάθεση σε άλλη μητρόπολη. Στη συνέχεια αναφέρει ότι συνέπεια της πατριαρχικής κρίσης ο τόπος διαιρέθηκε σε δύο μερίδες, που η κάθε μια επιθυμούσε να τον εντάξει στη σφαίρα επιρροής της, με αποτέλεσμα να παρουσιαστούν μεγάλα προβλήματα. Τελικά, και οι δύο μερίδες μετά από πολλή σκέψη αποφάσισαν χάριν της ειρήνευσης και ηρεμίας του τόπου, προς αποφυγή κομματισμών, να κρατήσουν ουδέτερη στάση. Ο Γερμανός σημειώνει ότι και οι δύο μερίδες, χωρίς καμία διαφωνία, εκτός από τον ιατρό Μακρή, τον υποστήριξαν και δήλωσαν τηλεγραφικώς, όπως και δια μέσω των συλλόγων και των κοινοτικών σωματείων, ότι δεν θα δεχθούν οποιαδήποτε μεταβολή και είναι έτοιμοι να προβούν σε διαμαρτυρία και άλλες δηλώσεις. Τέλος, γράφει *οπωσδήποτε φρονώ ότι είναι καλόν δι' όλους τους άνω λόγους να αφεθώ ελεύθερος εδώ εις τον κύκλον της αφανείας μου κλαίων τας αμαρτίας μου και επουλώνων τας πληγάς μου, εκτός θέλωσι να με ωθήσωσι και εμέ εις την έρημον και στερήσωσι το έθνος ενός Εθνομάρτυρος*²⁹.

Η τρίτη επιστολή του μητροπολίτη Αμασειάς Γερμανού συντάχθηκε στην Πάφρα και φέρει χρονολογία 17 Μαΐου 1910. Ευχαριστεί τον μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικο για τις ευχές που του έστειλε στην ονομαστική του εορτή³⁰ και αντεύχεται *ζωή αγήρω κι' ευτυχή επ' αγαθώ του Γένους και προς χαράν των πολυπληθών Αυτής φίλων και δικαίων εκτιμητών των αρετών της*. Η επιστολή στάλθηκε, όπως φαίνεται από το υστερόγραφο σημείωμα, μετά την εκλογή του μητροπολίτη Κορυτσά Γερμανού, στις 8 Ιουνίου 1910³¹. Ο Γερμανός Καραβαγγέλης εξέφραζε την ικανοποίησή του για την εκλογή του μητροπολίτη Κορυτσά Γερμανού, η οποία, κατά τη γνώμη του, ήταν πολύ επιτυχημένη. Τονίζει ότι είχε στενούς φίλους τους Κορυτσαίους που τον εκτιμούσαν, εκτός από τον Κωστούρη, και θα τους έγραφε για να τους προτείνει να αγαπήσουν και να στηρίξουν το νεοεκλεγέντα μητροπολίτη. Κλείνει λέγοντας ότι η Κορυτσά είναι μία καλή επαρχία και οι χριστιανοί είναι πιστοί άνθρωποι και ως εκ τούτου, είχε την πεποίθηση ότι ο νέος Δεσπότης τους θα περνούσε εξάίρετα³².

Η τελευταία επιστολή του Γερμανού προς τον Καλλίνικο συντάχθηκε πιθανόν από κάποιον κληρικό στο Φανάρι στις 16 Μαΐου 1912, την οποία στο τέλος υπογράφει και αναφέρεται στις ευχές που του έστειλε ο Καλλίνικος επί τη ευκαιρία της ονομαστικής του εορτής³³.

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη μας, πρέπει να πούμε ότι ο Γερμανός κατάφερε να παραμείνει μητροπολίτης Αμασειάς έως τις 27 Οκτωβρίου 1922. Μετά την

²⁹ AIMΔ, επιστολή του μητροπολίτη Αμασειάς Γερμανού προς τον μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικο, Πάφρα, 21 Απριλίου 1910.

³⁰ Γιόρταζε στις 12 Μαΐου.

³¹ «Εκκλησιαστικά χρονικά-κανονικοί ψήφου», *Εκκλησιαστική Αλήθεια* 34 (1910) 180.

³² AIMΔ, επιστολή του μητροπολίτη Αμασειάς Γερμανού προς τον μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικο, Πάφρα, 17 Μαΐου 1910.

³³ AIMΔ, επιστολή του μητροπολίτη Αμασειάς Γερμανού προς τον μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικο, Πάφρα 17 Μαΐου 1912.

οπισθοχώρηση του ελληνικού στρατού που βρισκόταν έξω από την Άγκυρα ο Γερμανός, όπως όλοι οι μητροπολίτες του Πόντου, καταδικάστηκε από το Δικαστήριο Ανεξαρτησίας (İstiklâl Mahkemesi) της Αμάσειας ερήμην σε θάνατο στις 20 Σεπτεμβρίου 1921³⁴. Σώθηκε, διότι το διάστημα εκείνο βρισκόταν στην Κωνσταντινούπολη³⁵. Ας σημειωθεί ότι στην πατριαρχική εκλογή της 25^{ης} Νοεμβρίου 1921 στο τριπρόσωπο που καταρτίστηκε συμπεριλήφθηκε ο Γερμανός³⁶ και θεωρούνταν βέβαιος για Οικουμενικός Πατριάρχης διότι διέθετε τους περισσότερους ψήφους. Όμως η Ελληνική Κυβέρνηση τον παρακάλεσε να αποσύρει την υποψηφιότητά του για να εκλεγεί ο μητροπολίτης Αθηνών Μελέτιος Μεταξάκης³⁷.

Ο Γερμανός όπως φαίνεται επεδίωκε μετά την πολυτάραχη ζωή του στην Αμάσεια, την ψυχική του ηρεμία και γαλήνη. Για το λόγο αυτό επιθυμούσε να ποιμάνει μία ήσυχη μητρόπολη. Στη συνέχεια μετατέθηκε στη μητρόπολη Ιωαννίνων³⁸. Δεν πέρασε, όμως, πολύ καιρός και συγκεκριμένα στις 15 Απριλίου 1924, όταν μετά από πιέσεις της ελληνικής κυβέρνησης στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, ο Γερμανός εξελέγη εν αγνοία του μητροπολίτης Ουγγαρίας και έξαρχος Κεντρώας Ευρώπης³⁹. Ο ίδιος δεν είχε καμία διάθεση να εγκαταλείψει μ' αυτό τον τρόπο τη μητρόπολη Ιωαννίνων. Επειδή όμως και το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν επιθυμούσε τελικά τη μετάθεσή του στην Ουγγαρία, στις 12 Αυγούστου 1924 αποκαταστάθηκε στη μητρόπολη Αμασειάς και ονομάστηκε μητροπολίτης Αμασειάς και έξαρχος Κεντρώας Ευρώπης⁴⁰.

Τέλος, ο Καλλίνικος Φωτιάδης απεβίωσε ως εφησυχάζων μητροπολίτης Εφέσου στην Κωνσταντινούπολη στις 16 Ιανουαρίου 1926⁴¹ και ο Γερμανός Καραβαγγέλης στο Βισβιάδεν της Αυστρίας στις 10 Φεβρουαρίου 1935⁴².

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

³⁴ Αντώνιος Γαβρηλίδης, *Η μαύρη εθνικής συμφοράς του Πόντου (1914-1922)*, εν Αθήναις 1924, σ. 83.

³⁵ Μιχαήλ Σταΐκος, *ό.π.*, σ. 102.

³⁶ Συνυποψήφιους είχε τους μητροπολίτες Καισαρείας Νικόλαο (1914-1927) και Αθηνών Μελέτιο (1918-1920). «Η Εκλογή της Α. Θ. Π. του Οικουμενικού Πατριάρχου Μελετίου του Δ'», *Εκκλησιαστική Αλήθεια* 45 (1921) 372. Βασίλειος Σταυρίδης, *Οι οικουμενικοί πατριάρχαι 1860-σήμερα. Ιστορία και κείμενα*, Θεσσαλονίκη 2004, σ. 472.

³⁷ Αντιγόνη Μπέλλου-Θρεψιάδου, *Μορφές Μακεδονομάχων και τα Ποντιακά του Γερμανού Καραβαγγέλη*, Αθήνα 1984, σ. 135.

³⁸ Αιμιλιανός Τσακόπουλος, *ό.π.*, *Ορθοδοξία* 34 (1959) 25.

³⁹ Αιμιλιανός Τσακόπουλος, *ό.π.*, *Ορθοδοξία* 34 (1959) 33. Βλ. υπόμνημα εκλογής του Μιχαήλ Σταΐκος, *ό.π.*, σσ. 299-300.

⁴⁰ Αιμιλιανός Τσακόπουλος, *ό.π.*, *Ορθοδοξία* 34 (1959) 167. Βλ. Μιχαήλ Σταΐκος, *ό.π.*, σσ. 127-139, 301-302. Βασίλειος Σταυρίδης, *Η Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης*, σ. 204.

⁴¹ Βασίλειος Σταυρίδης, *Η Ιερά Μητρόπολις Δέρκων*, σ. 88. «Θάνατοι-Μητροπολίτης Εφέσου Καλλίνικος (Φωτιάδης)», *Ορθοδοξία* 1 (1926) 136.

⁴² «Μητροπολίτης Αμασειάς και Κεντρώας Ευρώπης Γερμανός», *Ορθοδοξία* (1935) 107.

Πατριάρχης Ἀρμενίας

Λεβαριδάκι μου εὐχῆς ἀδελφῶν.

Χθὲς ἀποδέχτην ὁ Κύριος ἀπὸ 11 ἐφοριῶν ἐπισημὰ τῆς Ὑπερή-
 ρους μὴ λεβαριδάκι, ἐπὶ βασιλευσὶν ἀρχιεπισκόπου.
 εἰς ἐπίσκεψιν ἀποστόλου Ἀπολ. γράμ. ἀντρ. ἡμερ. 20) εἰς οὐκ
 ἴσθη ἀντιθέτω χροῆν μὴ μὲ τὴν ἀποστολήν, ὅτι, εἰς τὸ διά-
 ζουσι, ἐὰν ἐπιβῶν ἐπιπροσέδω ἂν ἐπὶ κωσταροῦ) λ' ἀπὸ
 ἐπὶ ἐπίσκοποι ἀντιθέτως καίτοι. ἔτι. ἀποκρίνῃ.

Πιερὶν δὲ ὁρῶντε ἐπὶ ἐξουσία ἐπισημὰ μὴ ἐπισημὰ ἀπὸ
 ἐπὶ ἰστορία τῆς Ἐκκλησίας καίτοι.

Ὁ Κύριος, ἐπειδὴ μὴ ἀποδέχεται ἐπισημὰ ἢ ἀποκρίνῃ ἢ ἀπὸ
 οὐκ ἐπισημὰ τῆς ἀποστολής, ἢ ἀπὸ ἐπισημὰ, ἐπὶ ἀπὸ ἐπισημὰ
 ἐπὶ ἐπισημὰ, ἢ ἐπισημὰ ἐπὶ τὸ ἐπισημὰ μὴ ἀποκρίνῃ. ἐπὶ
 ἐπισημὰ, ὁ Κύριος, ἐπὶ, ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἐπισημὰ
 ἐπὶ ἀποκρίνῃ ἐπὶ τὸ ἐπισημὰ. ἢ ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἐπισημὰ, ἢ ἐπὶ
 ἐπισημὰ ἐπὶ ἐπισημὰ, ἢ ἐπὶ ἐπισημὰ ἐπὶ τὸ ἐπισημὰ ἢ ἀποκρίνῃ,
 ἐπὶ ἐπὶ ἐπισημὰ ἐπὶ τὸ ἐπισημὰ ἐπὶ ἐπισημὰ ἐπὶ ἐπισημὰ.

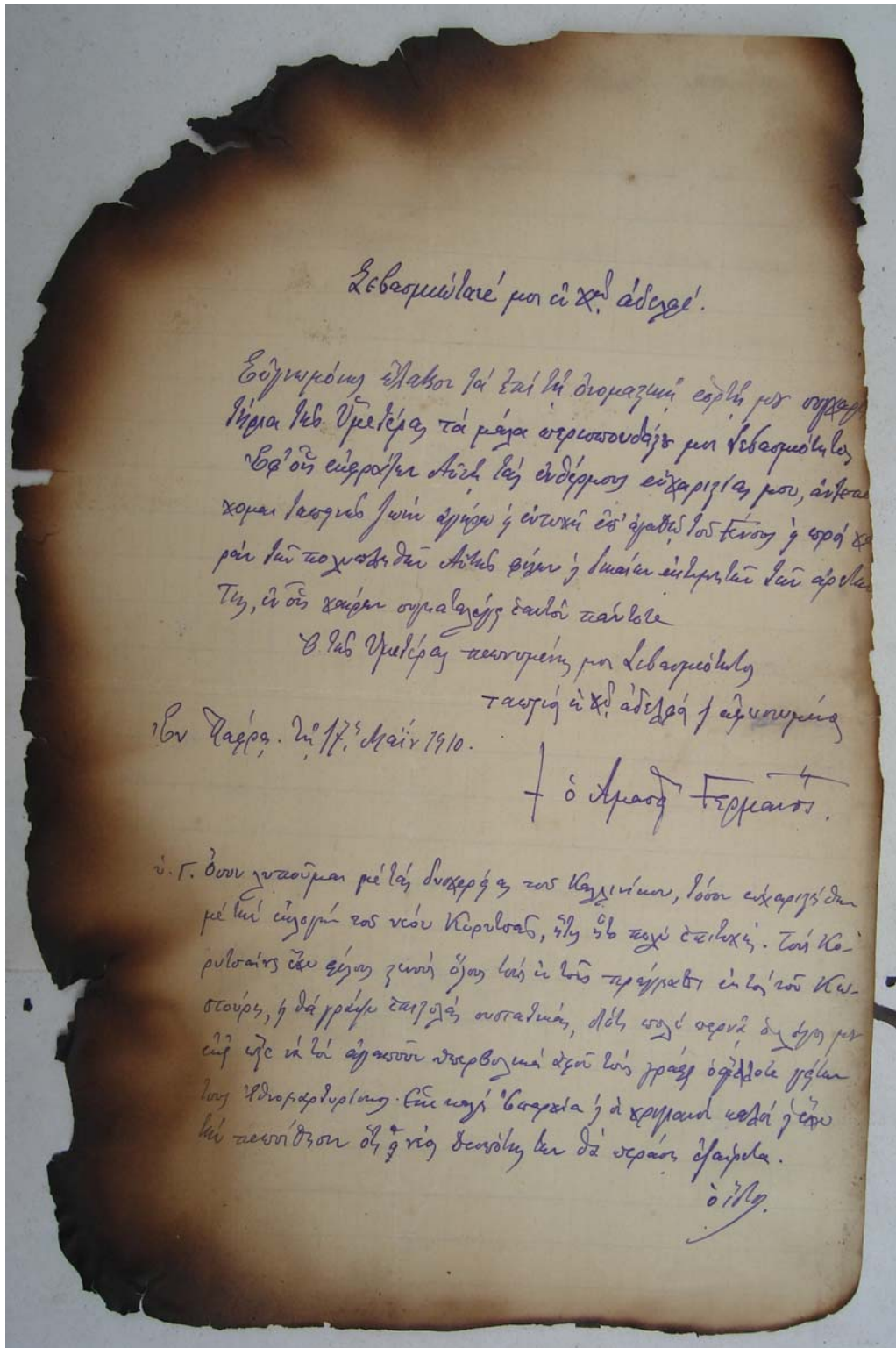
Ὁ Κύριος, ἐπὶ ἐπισημὰ μὴ ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἐπισημὰ
 ἐπὶ ἀποκρίνῃ ἐπὶ τὸ ἐπισημὰ, ἐπὶ ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἐπισημὰ
 ἐπὶ ἐπὶ ἐπισημὰ ἐπὶ ἐπὶ ἐπισημὰ ἐπὶ ἐπισημὰ ἐπὶ ἐπισημὰ
 ἐπὶ ἐπὶ ἐπισημὰ ἐπὶ ἐπὶ ἐπισημὰ ἐπὶ ἐπισημὰ ἐπὶ ἐπισημὰ.

ἐπὶ ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἀποκρίνῃ
 ἐπὶ ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἀποκρίνῃ

16 Μαρτίου 1910
 ἐπὶ ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἀποκρίνῃ
 ἐπὶ ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἀποκρίνῃ

ἢ ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἀποκρίνῃ
 ἐπὶ ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἀποκρίνῃ ἐπὶ ἀποκρίνῃ

Η επιστολή που έστειλε ο μητροπολίτης Αμασειάς Γερμανός από την Αμισό στις 16 Μαρτίου 1910 στον μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικο (ΑΙΜΔ).

Επιστολή του μητροπολίτη Αμασειᾶς Γερμανοῦ πρὸς τον μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικο, Πάφρος, 17 Μαΐου 1910 (ΑΙΜΔ).

Ἐφ' Ἀγίῳ Ἀμασείῳ.
 Σεβασμιώτατε.
 Ἰδὼν τῶν ἐν τῇ αἰτίᾳ σουσιότητος ἐορτασῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Γεννή-
 σης συγκομιτῆριά ὑμῶν ἐν ~~ἑσπέρῳ~~ ^{ἑσπέρῳ} ἡμῶν καὶ τῆς αἰτεσευχόμενης ἀπὸ καρδίας ὑμῶν
 εὐχῆς σάμωσθαι ἐν ὑμῶν ἐορτασῶν ὑμῶν τῶν ἀγίων ἐορτῶν ἀσπόμενοι δὲ καὶ
 τῶν τῶν σωτηρίου ἔτους αἰσίου καὶ φερῶν δ' αὐτοῦ ἀγαθοῦ
 Ἐστὶ τῇ εὐκαρίᾳ ταύτῃ ἐφ' ἐπιλογῆς ἐρόντος ὁμοῦ ὑμῶν κινούμενος ἀνακοινῶ ὑμῶν
 σαφῶς ἀναίτινα αἰτία ἐν τῶν προσηρίων τῆς Κοινοῦ τῆς Ἀριστοῦ μοῖ ἐξέ-
 γρησκον ἢ ἐπιμετ' αὐτὰ συναντήσῃ. οὐ τῶν ἀποδόξασε μὲν τὰ σερικισμῶν τε
 τὴν ὑμετέρων Σεβασμιώτατε προσόνται, ἐξέβρασκον ὁμοῦ τῆς γύμνης του εὐ-
 ἀφρανεῖα αὐτῆς οὐδὲ μὲν μὲν ὁρῶντο βουχίαν ἐνδουκνύσῃ καὶ δραστηριότητα
 ἢ ἐν τῇ ὁρατῆρι τῆς ἑσπερίας ἀποφυγῆσθαι δὲ ἐπιμετ' αὐτὰ νὰ ὑποκινήσῃ ἢ ὑποδύσῃ
 τοῦ ὁρατῆρος, σίτικα, ἡγεμῶν εὐδ' ὁρῶντο μὲν νὰ συντ' ἐξῆσθαι τῷ Μακροχωρίῳ αὐτῆς
 ἐχρήσθηται ἀποδόξασε ἰδίᾳ ἐν τῇ Κοινοῦ τῆς Ἀριστοῦ. Βεβαίως ἐν τῇ σαφῶς ἀναί-
 ταῦτε δὲν ἔχθη νὰ ἀντιτάξῃ τὴν ἐγνωμένην δραστηριότητα καὶ τῆς ἐθνικῶν
 ὁρατῆρος τῆς ὑμετέρων Σεβασμιώτατε ἐν τῇ προσηρίῳ ἑσπερίας οὐχ' ἢ τὸν ὁμοῦ
 δὲν θωρῶ ἀκοσον νὰ συσέσῃ αὐτῆς ἡγεμῶν, ὅσον ἐφαρμογῶν τῆς ὁρατῆρος αὐ-
 τῆς δρατῆρος ἐν τῇ ἑσπερίας ταύτῃ, τῶν μὲν ἀποτρέψασθαι τὸν γὰρ τῶν ἀποδοξῆ

106
 ἔχειν τὰ εἶματα ἐν τῇ ὁρατῆρος ἀναδοξῆς ἑσπερίας, τῶν δὲ ὑποκαίονσα καὶ
 ἀναρρωσασασα τὸ ὄρος ἰσπῶντον ἐθνικῶν τῶν κατόικων εἰσδομῶν, ὅτι καὶ κατὰ τὴν
 διαβεβαίονση τῶ ἀνοτήρῳ κυρίου ἡσπῶντο μὲν νὰ συντ' ἐξῆσθαι ἑσπερίας ἐν τῇ
 γαμῶν ἐθνικῶν φησὶν. σεραίνων τὴν σαφῶς ἀναίτινα ὑποκινήσῃ αἰματῆν ὑμετέ-
 ρων Σεβασμιώτατε τὴν ἀποδοξῆ αὐτῆς, καὶ σεραμῶν ἑσπερίας, ὅσον ὑποκαίονσα
 νὰ ἐφορῆσθαι ταύτην ὁρῶντο ἀνακοινῆσθαι τῶν ὁρατῆρος ἀναρρωσασα.
 Ἐστὶ τῶν ἀποδοξῆ αὐτῆς ἡγεμῶν καὶ ἑσπερίας.
 Ἐτῆ 29^η 10/ἑσπῆρος 1909
 ἐν Μακροχωρίῳ.

Επιστολή του μητροπολίτη Δέρκων Καλλίνικου προς τον Αμασείας Γερμανό, που εστάλη από το Μακροχώρι στις 29 Δεκεμβρίου 1909 (ΑΙΜΔ, Κώδ. 11).

Ο μητροπολίτης Δέρκων Καλλίνικος (1884-1924) (Αρχείο Ι. Ν. αγίας Παρασκευής Βουγιούκδερε).

Ο μητροπολίτης Αμασειας Γερμανός στην πόρτα του Πατριαρχείου, όπου απαγχονίστηκε ο Γρηγόριος Ε΄ (Αντιγόνη Μπέλλου-Θρεψιάδου, ό.π., παρένθετη φωτογραφία).